

The background of the cover is a chessboard with a checkered pattern of light and dark squares. A large, irregular shape, resembling a piece of broken glass or a map outline, is superimposed over the board. Inside this shape, the text is located. In the lower part of the board, a black king chess piece is shown lying on its side, suggesting a checkmate or a fall.

**VLADIMIR
NABOKOV**

**Lužinova
obrana**

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

THE LUZHIN DEFENSE
Copyright © 1964, Vladimir Nabokov
All rights reserved
Translation © Otakar Kořínek 2015
Cover Design © Ľubica Končeková 2015
Slovak Edition © Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o. Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Realizované vďaka štipendiu Literárneho fondu

S FINANČNOU PODPOROU
MINISTERSTVA KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

a vyšlo s finančnou podporou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV, spol. s r. o.

Vladimir Nabokov: Lužinova obrana
Z anglického originálu Vladimir Nabokov – The Luzhin Defense,
Penguin books 2000, preložil Otakar Kořínek
Zodpovedná redaktorka Viera Švenková
Návrh, realizácia obálky a sadzba Ľubica Končeková
Tlač PM Turany
Prvé slovenské vydanie
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-866-7

VLADIMIR
NABOKOV
Lužinova
obrana

Vere

VLADIMIR
NABOKOV
Lužinova
obrana

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Predslov

Ruský názov tohto románu *Zaščita Lužina*, čo znamená Lužinova obrana, sa vzťahuje na šachovú obranu, ktorú, predpokladajme, vymyslel môj výtvor, veľmajster Lužin – v tomto mene možno pri troche fantázie počuť názvuk slova „ilúzia“. Román som začal písať na jar roku 1929 v Le Boulou – v malých kúpeľoch v départemente Pyrenées Orientales, kde som lovil motýle – a dokončil som ho v tom istom roku v Berlíne. Zachoval som si číru spomienku na zvažujúce sa hladké skalisko v kopcoch zaodetých jaz- a cezminou, kde mi prvý raz skrsla v mysli hlavná tematická idea tejto knihy. Keby som sa bral vážnejšie, mohol by som pridať ešte viaceré kuriózne informácie.

Zaščita Lužina vychádzala pod mojím pseudonymom V. Sirin v ruskom emigrantskom štvrťročníku *Sovremennyye Zapiski* (Paríž) a hneď nato vyšla v knižnej forme v emigrantskom vydavateľstve *Slovo* (Berlín, 1930). Toto paperbackové vydanie, 234 s. 21 x 14 cm, väzba matnočierna so zlatým písmom, je dnes vzácné a časom môže byť ešte vzácnejšie.

Na vydanie v anglickom jazyku musel úbohý Lužin čakať tridsaťpäť rokov. Koncom tridsiatych rokov došlo síce k sľubnému závanu, keď oň prejavil záujem americký vydavateľ, no ukázalo sa, že patrí k onomu typu vydavateľov, ktorí snívajú, že sa stanú autorovi múzou mužského pohlavia, a naša krátka súčinnosť sa skončila náhle, keď mi navrhol, aby som nahradil šach hudbou a z Lužina urobil dementného huslistu. Keď si dnes román znova čítam a znova prehrávam ťahy jeho zápletky, cítim sa asi tak ako Anderssen, ktorý záľubne spomínal, ako obetoval obidve veže nešťastnému a ušľachtilému Kieseritskému – a tomu je súdené znova a znova to prijímať

v nekonečnosti šachových učebníc s otáznikom ako pomníkom. Môj príbeh sa skladal neľahko, no prinášalo mi radosť využívať tú či onú scénu alebo výjav, aby som uviedol do Lužinovho života osudovú šablónu a obdaril opis záhrady, cesty a celého radu banálnych udalostí nápodobou hry, spočívajúcej nie na náhode, ale na rozume, a to najmä v posledných kapitolách, kde naozajstný šachový útok ničí najzákladnejšie zložky zdravého rozumu toho úbohého muža. V tejto súvislosti by som rád ušetril čas a námahu námedzným recenzentom – a vo všeobecnosti ľuďom, ktorí pri čítaní pohybujú perami a nemožno od nich očakávať, že zdolajú román bez dialógov, keď možno toľko vyzvedieť z jeho predslovu – ak upriamim ich pozornosť na prvý výskyt motívu s mliečnym sklom (ktorý súvisí s Lužinovou samovraždou, či skôr so samo-matom) už v jedenástej kapitole alebo na dojímavý spôsob, akým môj morózny veľmajster spomína na svoje profesionálne cesty nie podľa vyblednutých nálepiek na batožine a laternamagikových záberov, ale podľa dlaždíc v rozličných hotelových kúpeľniach a záchodoch na chodbách – podľa dlážky s bielymi a modrými štvorcami, na ktorej zo svojho trónu hľadal a skúmal pomyselné pokračovania v prebiehajúcej partii, podľa dráždivo asymetrického vzoru, komerčne nazývaného „achátový“, keď ťah koňa, zanechávajúci harlekýnsku premenu farieb, narúša tu a tam inak neutrálny odtieň pravidelne štvorčekového linolea medzi Rodinovým *Myslitelom* a dverami, podľa istých veľkých, ligotavo čiernych a žltých pravouholníkov, ktorých postupnosť bolestne odrezávala okrová vertikála rúry s horúcou vodou, alebo podľa luxusného splachovacieho záchoda, kde v krásnych mramorových dlaždiciach spoznával neporušené tienisté figurácie presne tej pozície, nad ktorou dupal raz večer pred mnohými rokmi, podopierajúc si pästou bradu. No šachové efekty, ktoré som tam vložil, možno rozoznať nielen v jednotlivých scénach. Ich reťazenie nájdeme aj v základnej štruktúre tohto príťažlivého románu. Tak napríklad v závere štvrtej kapitoly robím nečakaný ťah v rohu šachovnice, keď v priebehu jedného odseku uplynie šesťnásť

rokov, a Lužina, odrazu preneseného do ošumelej mužnosti a do nemeckých kúpeľov, nachádzame pri záhradnom stole, ako ukazuje palicou na pamätné hotelové okno (nie jediný sklený štvorec v jeho živote) a rozpráva komusi (žene, ako usudzujeme podľa kabelky na železnom stole), s kým sa stretáme až v šiestej kapitole. Retrospektívny motív, uvedený v štvrtej kapitole, sa teraz tónuje do obrazu Lužinovho zosnulého otca, ktorého minulosťou sa zaoberá piata kapitola, keď vidíme zasa jeho spomínať na synovu ranú šachovú kariéru a štylizovať si ju v duchu tak, aby z nej urobil sentimentálny príbeh pre mládež. Preskočíme späť ku kúpeľnej dvorane v kapitole šesť a nachádzame Lužina, ktorý sa stále pohráva s kabelkou a stále sa rozpráva so svojou znejasnenou spoločníčkou, načo ona zrazu nadobudne kontúry, berie si slovo, spomenie úmrtie Lužinovho otca a stáva sa výraznou súčasťou celej konštrukcie. Celá súslednosť ťahov v tých troch prostredných kapitolách mi pripomína – alebo by mala človeku pripomínať – určitý typ šachového problému, kde zmyslom nie je dať len mat určitým počtom ťahov, ale aj to, čomu sa hovorí „retrográdna analýza“, čiže od riešiteľa sa očakáva, aby spätným štúdiom diagramu preukázal, že posledný ťah čierneho *nemohol* byť rošáda alebo *musel* byť vyhodenie bieleho pešiaka *en passant*.

V tomto elementárnom úvode sa netreba ďalej rozpisovať o zložitejších stránkach môjho šachu a línií hry. Treba však povedať toto. Zo všetkých mojich ruských kníh *Lužinova obrana* má a vyžaruje najväčšie „teplo“ – čo sa môže zdať zvláštne, keď berieme do úvahy, za akú vrcholne abstraktnú hru sa šach všeobecne pokladá. Je pravda, že Lužina si oblúbili aj tí, čo o šachu nevedia nič a/alebo pohrdajú inými mojimi knihami. Lužin je neotesaný, neumytý, nevzhľadný – no ako rýchlo postrehne moja ušľachtilá mladá dáma (sama osebe drahá duša), je v ňom niečo, čo presahuje drsnosť jeho sivého povrchu a nemohúcnosť jeho ťažko pochopteľného génia.

V predslovoch, ktoré som v poslednom čase písal k anglickým vydaniam mojich ruských románov (a bude ich ešte

viac), som spravidla venoval pár slov povzbudenia Viedenskej spoločnosti. Ani tento úvod nebude výnimkou. Psychoanalytici a psychoanalyzovaní si, dúfam, vychutnajú isté podrobnosti liečby, ktorú Lužin podstupuje po nervovom zrútení (napríklad liečivý náznak, že šachista vidí vo svojej dáme mamu a v kráľovi protivníka otca), a malý freudovec, ktorý si mylí súpravu šperhákov s kľúčom k románu, bude nepochybne naďalej stotožňovať moje postavy s vlastnou komiksovou predstavou mojich rodičov, dievčat, ktoré sa mi páčili, a iných románových postáv. Aby som týmto sliedivým dobermanom ulahodil, priznávam, že Lužinovi som dal svoju francúzsku guvernanku, svoj vreckový šach, svoju láskavú povahu a kôstku z broskyne, ktorú som odtrhol vo svojej ohradenej záhrade.

Vladimir Nabokov
Montreaux
15. decembra 1963

1. kapitola

Najvýraznejšie naňho zapôsobilo, že od pondelka bude Lužin. Jeho otec – skutočný Lužin, Lužin senior, ktorý písal knihy – odchádzal z detskej izby s úsmevom, súchajúc si ruky (už natreté na noc priesvitným krémom), a tichou, ťapkavou chôdzou v semišových šľapkách mieril do spálne. Jeho žena ležala v posteli. Trocha sa nadvihla a spýtala sa: „No, ako to prebehlo?“ Lužin senior si vyzliekol sivý župan a odvetil: „Zvládli sme to. Vzal to pokojne. Uf... ale mi spadla z pliec ťarcha.“ „Ako dobre...“ vydýchla si jeho žena, pomaly si na seba sťahujúc prikrývku. „Chvalabohu, chvalabohu...“

Bola to vskutku úľava. Celé leto – rýchle vidiecke leto, nesúce sa v troch hlavných vôňach: fialiek, čerstvo pokoseného sena a suchého lístia – celé to leto preberali otázku, kedy a ako mu to povedať, a ustavične to odkladali, až sa to pretiahlo na koniec augusta. Obozretne ho obchádzali v zužujúcich sa kruhoch, no stačilo, aby zdvihol hlavu, a jeho otec s predstieraným záujmom už aj klopkal prstami po ciferníku barometra, ktorého ručička vždy ukazovala na búrku, a jeho mama odplávala kamsi ho hlbín domu, nechávajúc za sebou otvorené všetky dvere, pričom zabudla na veku klavíra aj neusporiadanú kyticu dlhých hyacintov. Objemná francúzska guvernanka, ktorá mu nahlas čítavala *Grófa Monte Christo* (a čítanie prerušovala precíteným „úbohý, úbohý Dantès!“), navrhla jeho rodičom, že sama vezme býka za rohy, hoci tento býk v nej vzbudzoval smrteľný strach. Úbohý, úbohý Dantès v ňom nebudil nijaký súcit, a keď prišli jej poučajúce vzdychy, prižmúril oči a gumou drhol papier, na ktorom sa pokúšal čo najohavnejšie vyobraziť jej vypuklé poprsie.

Po mnohých rokoch, v čase, keď prišla nečakane jasnozri-

vost' a očarenie, spomenul si s priam mrákotným pôžitkom na hodiny čítania na verande, osviežované šumom záhrady. Tá spomienka bola presýtená slnečným svetlom a sladkou, tmavou chuťou sladkého drievka, z ktorého guvernantka odsekávala kúsky údermi vreckového nožika, a presviedčala ho, aby si ich dával pod jazyk. A pripínáčky, ktoré raz položil na prútené sedadlo, predurčené s chrupkavým pukotáním prijať jej obézny zadok, sa zo spätného pohľadu vyrovnali slnečnému svitu, zvukom záhrady a komárovi, ktorý hodoval na jeho chudom kolene a blažene dvíhal červenejúce bruško. Desiatročný chlapec si pozná kolená dobre, do detailu – dokrvava rozškriabaný svrbivý opuch, biele stopy po nechtoch na opálenej pokožke a všetky tie škrabance, ktorými sa podpísali zrnká piesku, kamienky a konáriky. Komár odletel, vyhol sa jeho plesnutiu. Guvernantka ho napomenula, aby sa nevrátil. Šialene sústredený vyceril nerovné zuby – zubár v Sankt Peterburgu mu ich vystužil platinovým drôtom –, sklonil hlavu so špirálovitou šticou a začal si všetkými piatimi prstami škrabať a driať poštipávané miesto – zatiaľ čo sa guvernantka pomaly a čoraz zhrozenejšie nahýnala k otvorenému skicáru, k tej neuveriteľnej karikatúre.

„Nie, radšej mu to poviem sám,“ odvetil Lužin senior nisto na jej návrh. „Poviem mu to neskôr, nech dopíše v pokoji diktát. ‘Majster Biely bieli biely dom,’“ diktoval Lužin senior plynule, chodiac hore-dolu po učebni. „Majster Biely bieli biely dom.“ Jeho syn písal takmer ležiac na stole, ceril zuby v kovovom lešení a pre „bieli“ a „biely“ nechával prázdne miesta. Aritmetika šla lepšie. Keď dlhé číslo, ku ktorému s ťažkosťami dospel, v rozhodujúcej chvíli po mnohých dobrodružstvách vydell bez zvyšku devätnástimi, prinieslo mu to záhadnú polahodu.

Bál sa, Lužin senior, že to bude, ako keď sa učili, prečo je nevyhnutné vedieť o zakladateľoch Ruska, o Sineusovi a Truvorovi, postavách absolútne vyblednutých, alebo o slovách s mäkkým znakom a o dôležitých riekach Ruska – že syn upadne do záchvatu rovnako zlej nálady, ako sa to stalo pred dvoma rokmi, keď sa prvý raz zjavila francúzska gu-

vernantka a pomaly, sťažka, za vŕzgania schodov a škrípania kufrov posúvaných po drevených dlážkach naplňala svojou prítomnosťou celý dom. Teraz sa však nič také nestalo. Chlapec pokojne počúval, a keď otec, vypichujúc najzaujímavejšie a najlákavejšie detaily, medziiným zdôraznil, že ho budú volať priezviskom ako dospelých, syn sa začervenal, zažmurkal a hodil sa chrptom medzi vankúše, otvoril ústa a prevaloval hlavu („Nemrv sa tak,“ napomenul ho otec s obavou, keď si všimol jeho zmätok a očakával slzy), no chlapec neprepukol v plač, iba zaboril tvár do vankúša, z perí mu doň unikali prskavé zvuky a zrazu sa dvihol – pokrčený, rozohriaty, s lesknúcimi sa očami – a rýchlo vyhrkol otázku, či aj doma ho budú volať Lužin.

A teraz v tento kalný, nervózny deň cestou na stanicu k sanktpetersburskému vlaku sedel Lužin senior v otvorenom koči vedľa svojej ženy a díval sa na syna, pripravený okamžite sa usmiať, keby k nemu obrátil zanovito odvrátenú tvár, a kládol si otázku, prečo je syn zrazu taký „zdusený“, ako to nazývala jeho žena. Sedel oproti nim na prednom sedadle, zababušený do tmavého tvídového vlneného pláštá, na hlavu s námorníckou čiapkou, posadenou nakrivo, ale nikto na svete by si v tej chvíli netrúfal narovnať mu ju, a hľadel bokom na hrubé kmene briez, mihajúce sa popri priekope zaplnenej ich listím.

„Nie je ti zima?“ spýtala sa mama, keď cesta zabočila k rieke a poryv vetra jej načechral páperisté sivé ušnice klobúka. „Áno, je,“ odvetil syn zahľadený na riekku. Mama vydala akési zamňaukanie a vystrela ruku, aby mu zapravila plášť, no keď si všimla výraz v jeho očiach, rýchlo ňou mykla späť a len zamrvila prstom vo vzduchu, naznačujúc: „Pritiahni si ho, pritiahni si ho tesnejšie.“ Chlapec sa nepohol. Našpúlila pery, aby si spomedzi nich odlepila *voilette* – jej typické mimické hnutie, už takmer tik – a vrhla pohľad na manžela s nemou prosbou o pomoc. Aj on mal vlnený plášť. Ruky obalené hrubými rukavicami mu spočívali na cestovnej pokrývke, ktorá ležala zľahka prehnutá, tvoriac údolie, a potom sa opäť dvíhala až k pásu malého Lužina. „Lužin,“ oslovil ho otec silene

bodro, „no, Lužin?“ a jemne šťuchol nohou syna pod pokrývkou. Lužin odtiahol kolená. Prichádzajú drevenice mužíkov, strechy hrubo porastené svetlým machom, tu prichádza známa stará prístenná tabuľa s nápisom (meno dediny a počet jej „duší“) a tu dedinská studňa s džberom, čierne blato a bielohá sedliačka. Za dedinou kone krokom stúpali do kopca a za nimi dolu sa zjavil druhý koč, viezli sa v ňom natisnuté k sebe guvernanka a gazdiná, ktoré sa neznášali. Kočíš cmukol a kone sa opäť dali do klusu. Nad strniskom pomaly prelietala po bezfarebnom nebi vrana.

Stanica bola asi dva a pol versty od sídla na mieste, kde cesta po hladkom zvučnom úseku cez jedľový les pretínala hradskú na Sankt Peterburg a plynula ďalej cez koľajnice, potom pod hrádzou a ďalej do neznáma. „Ak chceš, môžeš sa pohrať s bábkami,“ povedal Lužin senior zaliečavo, keď syn zoskočil z koča s pohľadom upretým do zeme, krútiac krkom, na ktorom ho škrabal vlnený plášť. Mlčky si vzal ponúkanú desaťkopejkovú mincu. Guvernanka a gazdiná sa ťažkopádne vyhrabali z druhého koča, jedna doprava, druhá doľava. Otec si stiahol rukavice. Mama si vymanila tvár zo závoja a pozorným okom sledovala robustného kočiša, ktorý zbieral ich cestovné pokrývky. Náhly závan vetra zdvihol koňom hrivy a rozfúkol kočišove karmínové rukávy.

Lužin sa pobral na nástupište sám, zamieril k sklenej vitríne, v ktorej päť malých bábik s ovísajúcimi holými nôžkami očakávalo náraz mince, aby ožili a začali sa krútiť. Dnes však očakávali márne, lebo sa ukázalo, že prístroj je pokazený a minca vyšla navnivoč. Lužin chvíľu vyčkával a potom sa obrátil a prešiel ku koľajniciam. Vpravo od neho sedelo na obrovskom žochu dievčatko a jedlo zelené jablko s lakťom zasadeným do dlane druhej ruky. Vľavo stál chlap v gamašiach, v ruke držal jazdecký bičik a hľadel do diaľky na pás lesa, kde sa o niekoľko minút ukáže herold vlaku – kúdol bieleho dymu. Oproti nemu za koľajnicami pri hnedastom vozni druhej triedy bez kolies, ktorý tam zapustil korene a premenil sa na stále ľudské obydlie, kálal mužík drevo na kúrenie. Zrazu mu to všetko zastrela hmľa slz, pálili ho viečka, nemo-

hol zniest', k čomu sa schyl'uje – otec v rukách s vejárom cestovných lístkov, mama očami rátajúca batožinu, vlak ženúci sa do stanice, zariadenec pristavujúci schodíky k plošine vozňa, aby sa ľahšie nastupovalo. Rozhliadol sa. Dievčatko stále jedlo jablko. Chlap v gamašiach stále upieral pohľad do diaľky. Všetko bolo pokojné. Lužin sa pohol prechádzkovým krokom na koniec nástupišta a potom zrýchlil. Zbehol po schodoch, kde bola udupaná hlinená cestička, výpravná záhrada, plot, bránička, jedle – potom nevel'ký úsust a hneď za ním hustý les.

Sprvu cezeň bežal rovno, predieral sa švihajúcim papradím a kĺzal na červenkastých listoch konvaliniek – čiapka mu visela na zátylku, držala ju iba guma, kolená vo vlnených pančuchách, oblečených už do mesta, mal rozpálené, v behu plakal, zašušlal detskú nadávku, keď mu do čela šibol konárik – a napokon zastal, zadychčaný si čupol a plášť mu zakryl nohy.

Až dnes, v deň ich každoročného návratu z vidieka do mesta, v deň, ktorý sám osebe nikdy nebol milý, lebo domom sa preháňal prievan a on tak veľmi závidel záhradníkovi, ktorý nikam neodchádzal, až dnes sa mu v plnej hrôze rozležala v hlave zmena, o ktorej hovoril otec. Predchádzajúce jesenné návraty do mesta mu teraz prichodili šťastné. Každodenné ranné prechádzky s guvernantkou – vždy tými istými ulicami, po Nevskom prospekte a späť domov po Anglickom nábreží – sa už nikdy nezopakujú. Šťastné prechádzky. Občas navrhla, aby začali na Anglickom nábreží, ale vždy odmietol – nie však preto, že by až tak obľuboval návyk z raného detstva, ale nevýslovne sa bál kanóna na Petropavlovskej pevnosti, jeho hromového zadunenia, pri ktorom sa triasli obločné tably v domoch a mohol od neho prasknúť ušný bubienok – a vždy sa mu podarilo narafičiť to tak (nebadateľnými manévrami), aby boli o dvanástej na Nevskom prospekte, čo najďalej od kanóna – ktorého výstrel, keby zmenili poradie prechádzky, by ho bol zastihol rovno pri Zimnom paláci. Koniec bude aj jeho príjemnému poobedňajšiemu dumaniu na pohovke pod tigrou kožušinou, s úderom druhej mlieku